

Bosniska invandrare och bibliotek

En undersökning av läs- och biblioteksvanor hos bosniska invandrare

MUAMERA HADZIC

HÖGSKOLAN I BORÅS

© **Muamera Hadzic**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel Bosniska invandrare och bibliotek: en undersökning av läs- och biblioteksvanor hos bosniska invandrare

Engelsk titel Bosnian immigrants and the library: A survey of Bosnian immigrants' reading and library habits

Författare Muamera Hadzic

Kollegium 3

Färdigställt 2004

Handledare Miguel Benito

Abstract This thesis is an investigation of Bosnian immigrants and their use of libraries in Borås and Anderstorp. The purpose of the thesis is to investigate if people from Bosnia read in their mother tongue Bosnian and if they read in Swedish too.

The essay is based on questionnaires concerning both young and older immigrants' reading and library habits. The survey encompasses 30 Bosnians. In the theory I have described relevant literature and confirmed the importance of identity, language and culture for immigrants.

Almost all the informants have been living in Sweden around 12 years. Both the young and the older informants use the libraries to borrow literature in Swedish. The older informants generally read newspapers and periodicals in their native language. They also borrow literature in their native language.

The young informants on the other hand read and borrow literature in Swedish. Many researches showed that reading is very important not only for the ability to get a good and rich language but also for building up a good self-confidence. At the end I can say that public libraries are important institutes for Bosnian immigrants.

Nyckelord bosniska invandrare, biblioteksvanor, tvåspråkighet, invandrarpolitik

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte	2
2.1 Frågeställningar	2
2.2 Avgränsningar.....	2
3. Metod	3
3.1 Val av Enkätundersökning	3
3.2 Tillvägagångssätt.....	4
4. Disposition	4
5. Historik	5
5.1 Bosnien och Hercegovina under kriget.....	5
5.1.1 Bosnier i Sverige.....	6
6. Tidigare forskning	6
7. Litteraturoversikt	9
7.1 Identitet och språkets betydelse för identitet	9
7.1.1 Kultur och kulturpolitik.....	10
7.2 Svensk invandrings- och flyktingpolitik.....	10
7.2.1 Folkbibliotek och biblioteksservice till invandrare	11
7.3. Ungdom ur teoretiska perspektiv.....	12
7.3.1 Resurser för invandrarungdomar: språk, identitet och kultur	13
7.3.2 Modersmål och modersmålsundervisning.....	13
7.3.3 Bibliotekets roll för ungdomar	14
8. Presentation av enkätundersökningen	16
9. Sammanfattning av enkäterna	24
10. Diskussion och slutsatser	25
11. Sammanfattning	29
Käll- och litteraturförteckning	31
Bilaga	33

1. Inledning

”Varför ?
varför gråter du
invandrare?
Du är nu här
du är ju fri !
- Ja, tack för det
jag är här och fri...
det är bara mitt dumma hjärta
som skriker och hoppar ...
och längtar...”

Georgio Sesone ur *I ricordi di un intaliano*, 1987

I arbetet med min B- uppsats (Bosniers användning av biblioteket, 2004) fick jag möjlighet att fördjupa mig i invandrarfrågor. Inför kandidatuppsatsen fann jag det intressant att fördjupa mig vidare i detta ämne som är både intressant och aktuellt i och med att vi bor i ett mångkulturellt samhälle. Man kan konstatera att biblioteken här i Sverige är en av få genomtänkta mångkulturella arenor. Skillnader i kulturella mönster och språkkunskaper försvårar emellertid dialogen mellan biblioteket och användarna. Osäkerhet om hur man skall arbeta med ungdomar med ett annat modersmål är stor på många håll. En förutsättning för att nå ut med information till både unga och vuxna invandrare är ett välfungerande kontaktnät till personer med kunskap om invandrargruppens kulturbakgrund. Modersmåls lärare och lärare i svenska som andra språk är nyckelpersoner i kontakten med invandrarungdomar och deras familjer.

Jag vill i min uppsats få en bild av hur ungdomar och vuxna invandrare från Bosnien använder biblioteket. Att jag har inriktat min användarundersökning mot bosniska invandrare beror på att jag själv är från Bosnien. Dessutom är det en fördel att kunna prata med personer på ett språk som man själv kan, särskilt kan det vara en fördel, när jag kommer att intervjua de vuxna människor som möjligtvis kan mindre svenska. Just vid det tillfället kommer jag säkerligen att ha nytta av mitt modersmål.

Invandringen till Sverige har under senare år ändrat karaktär. Den tidigare arbetskraftsinvandringen från Syd- och Mellaneuropa har ersatts av en flyktinginvandring från olika länder, inte minst från Bosnien. Invandringen ställer delvis nya och större krav på folkbiblioteken, eftersom de olika flyktinggruppernas språk ofta medför svåra problem beträffande inköp och hantering av medier. Många flyktingar har kommit för att stanna, utan möjligheter att återvända till sitt hemland. Alla dessa människor har olika behov, så som bostad, vänner och sist men inte minst kulturella behov. För att tillgodose alla dessa behov kan biblioteket spela en viktig roll. Biblioteket är en kulturell mötesplats, för alla, som även kan bidra till att förebygga rasism genom att tillhandhålla information om invandrare av olika slag. Genom att erbjuda medier på olika språk kan biblioteket också stärka flyktingarnas identitet och hjälpa dem att bevara kulturarvet.

2. Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka varför bosnisktalande vuxna invandrare och invandrarungdomar använder folkbiblioteket. Jag vill även ta reda på om de är nöjda med bibliotekets resurser och utbud. Min avsikt är att utifrån enkäter försöka tolka och få en uppfattning om hur deras nyttjande av biblioteket ser ut. Jag vill med hjälp av enkätundersökningen belysa frågor kring litteraturvanor samt ta reda på vad informanterna läser och inte läser, vad som är bra och mindre bra. Jag vill även titta på skillnader och likheter mellan ungdomar från Borås och ungdomar från Anderstorp, samma sak gäller för de vuxna informanterna. Oavsett hur stor en grupp är kan man se skillnader och likheter. Vi människor är trots allt olika individer med olika läsvanor och har olika åsikter kring bibliotek och bibliotekens utbud, vilket blir intressant att upptäcka tycker jag. Undersökningens syfte är att få fram en övergripande bild av det ovannämnda.

2.1 Frågeställningar

Vad tycker bosnier om bibliotekets utbud på deras eget språk?

Vilka förslag har dessa personer på att förbättra utbudet på modersmålet?

På vilket språk läser bosniska ungdomar litteratur och hur får de tag i den litteratur de vill läsa?

2.2 Avgränsningar

Ämnet är ganska omfattande. Därför tänkte jag begränsa mig till invandrare bosatta i Borås och Anderstorp. Jag har avgränsat mig enbart till dessa två orter, eftersom jag har lättare att knyta dessa kontakter, där jag själv bor och studerar. Jag har också begränsat undersökningen till en invandrargrupp, nämligen bosnier. Eftersom jag själv kommer från Bosnien och känner till deras situation, valde jag att undersöka enbart den här gruppen människor.

I min undersökning ingår två grupper, unga och vuxna bosniska invandrare. Redan i början av uppsatsen har jag bestämt mig för att inte titta på skillnader och likheter mellan kvinnliga respektive manliga informanter. Jag valde bort det för att begränsa uppsatsens innehåll. Istället valde jag att titta enbart på skillnader mellan de yngre och de vuxna informanterna.

3. Metod

I det här kapitlet redogör jag, mitt val av kvantitativ metod. Jag har med enkätens hjälp försökt ta reda på de frågor jag vill veta.

3.1 Val av enkätundersökning

Det är frågeställningarna och syftet med undersökningen som påverkar metodvalet. Jag har valt att använda enkät som metod. Enkäten är främst kvantitativ men innehåller även kvalitativa inslag. I min undersökning vill jag kartlägga unga och vuxna bosniers biblioteksanvändning och läsvanor. Jag har även av praktiska skäl koncentrerat mig på två orter, nämligen Borås och Anderstorp. Begränsningar av detta slag påverkar förstas tolkningen av resultat, då det inte går att säga någonting allmängiltigt för alla flyktingar från Bosnien. Jag har valt att göra detta genom en kvantitativ metod där enkät ingår. Med enkätens hjälp har jag tänkt skaffa mig information om bosniers biblioteksvanor och deras synpunkter på utbudet i biblioteket. Jag valde att göra en kvantitativ undersökning på grund av att jag tror att människor blir mer villiga att ställa upp på att fylla i en enkät än att ställa upp på en intervju. Man kan även genom en enkät ta del av människornas tankar och funderingar som man annars inte hade gjort, och det är alltid intressant att se hur människor tänker och funderar.

Jan Trost menar att om man har frågeställningar som handlar om hur ofta, hur många, eller hur vanligt, så ska man göra en kvantitativ undersökning (Trost, 2001 s. 22). Vid utformade av enkäter vad det viktigt att inte göra det alltför omfattande (ibid, s. 59). En enkät bör vara strukturerad såtillvida att man håller en hög grad av standardisering med fasta svarsalternativ, vilket är ju utmärkande för den kvantitativa metoden (ibid, s. 55-59).

Det som kan vara nackdel med enkäter kan vara att det sker i ett visst bortfall och informanterna kan tolka svar på olika sätt (Kylén, 1994 s. 13). Intervjuer brukar också kunna ge mer djupgående, subjektiva och beskrivande svar än enkäter som oftast bara består av förutbestämda svarsalternativ där möjligheterna till utläggningar eller kommentarer är starkt begränsade. Men eftersom jag för denna enkätundersökning fanns på plats vid såväl utdelandet av enkäterna som när informanterna fyllde i enkäter (vilket gav de möjligheten att fråga mig om något var oklart), så man kan säga att de två första punkter angående enkäter neutraliserade avsevärt. När det gäller den sista punkten så kan man anse att den bländning av stängda respektive öppna svarsalternativ som finns i enkäten gav informanterna möjligheten till att reflektera över frågorna och även ge mer omfattande svar kring upplevelse, åsikter och känslor om bibliotek och bibliotekens utbud.

En annan fördel som jag ser med enkätundersökningen är att de får möjlighet att sitta ner, läsa och sen fundera på frågorna. Dessutom är det en fördel att hela tiden kunna gå fram och tillbaka och titta närmare på det man har svarat. Man har även möjlighet att ändra på de svar man redan har fyllt i om det behövs, och man har en chans att sudda bort eller lägga till något som man kommer på senare. Dessa möjligheter har man inte när man intervjuar en person. Just det här har stärkt mitt beslut att använda enkäten. En annan orsak som var avgörande för att jag valde enkäten är att jag själv tror att många personer kommer att känna att de inte hinner med en intervju och att de är osäkra i svenska språket.

3.2 Tillvägagångssätt

I början hade jag tänkt gå till biblioteket och välja trettio slumpmässigt valda personer från Bosnien men så småningom upptäckte jag att det skulle vara svårt. För det första; hur visste jag vem som var från Bosnien i biblioteket? För det andra kunde dessa personer vara från något annat land och jag sökte som sagt enbart personer från Bosnien. Så småningom upptäckte jag att ett sådant sökande skulle ödsla bort min tid i onödan. Därför delade jag ut enkäter till bekanta bosnier och resten av informanterna fick jag tag på genom de informanter som redan hade fyllt i enkäten.

Dessa personer är från arton till femtio år gamla. Mitt syfte var att hitta framförallt personer från Bosnien som använder biblioteket och som gått dit regelbundet för att antingen läsa litteratur eller för att hitta någon slags information. Men jag har även kommit i kontakt med människor som inte använder biblioteket. Av sammanlagt femton ungdomar, är nio informanter från Borås och resten är från Anderstorp. Ungdomar är mellan 18-25 år gamla. Jag valde denna åldergrupp för att jag var mest intresserad av dem, för att jag ville veta vad äldre ungdomar anser om biblioteket. Jag valde inte en yngre grupp eftersom de redan går till biblioteket för att göra sina skoluppgifter.

Av de vuxna informanterna är tio från Borås och fem från Anderstorp. Innan jag delade ut enkäten presenterade jag mig själv och förklarade syftet med enkäten. En del informanter ville vara anonyma, medan andra tyckte att det inte spelade någon roll. Jag har förklarat för alla informanter innan de började fylla i enkäten, att deras namn inte kommer att anges i uppsatsen. Eftersom två grupper ingår i min undersökning, nämligen ungdomar och vuxna bosnier, har jag valt att kalla mina informanter i uppsatsen för *de yngre* och för *de vuxna*. Ibland använder jag även begrepp ungdomar, då jag syftar på *de yngre*. Eftersom dessa två begrepp är synonymer med varandra, använder jag båda begrepp i uppsatsen. Samma sak gäller för termerna hemspråk och modersmål. Dessa två termer är också synonymer så jag använder båda två termerna i uppsatsen.

Vidare valde jag att vara med under själva undersökningen. Målet med det var att jag skulle vara tillgänglig som ett slags stöd under den tiden de fyllde i enkäten, och en annan anledning var att jag ville vara nära till hands i fall de inte begrep någon fråga, annars fanns det stor risk att de bara kryssade i något felaktigt alternativ bara för att bli av med frågan. Min närvaro skulle förmodligen även vara till stor hjälp för de äldre informanter som bara delvis kan svenska. Men viktigast av allt var att genom enkätens hjälp få ett så riktigt och korrekt svar som möjligt. Här menar jag inte att de är oärliga utan det jag vill säga är, att det räcker att de inte förstår en fråga, så leder den till ett felaktigt svar. Det kan också hända att de förstår frågan men tolkar den på ett annat sätt än avsett och då blir svaret inte korrekt.

4. Disposition

Uppsatsen är indelad i olika kapitel med rubriker som visar respektive kapitelns innehåll. Kapitel 1 är en inledning där jag ger en bakgrund till undersökningen och klargör dess syfte. I kapitel 2 lägger jag fram syfte, frågeställningar och avgränsningar.

Därefter följer kapitel 3 som handlar om metod, där jag lägger fram den metod som jag har använt. Kapitel 5 handlar om Bosnien och Hercegovina under kriget, där jag ger en inblick i krigets historia, där tusentals bosnier tvingades fly ur sitt land. Jag skriver även om bosnier i

Sverige, eftersom jag tycker att det är intressant att se hur människor från Bosnien har det här. Kapitel 6 tar upp tidigare forskning av Letic, Ukotic och Abrahamsson.

Uppsatsen fortsätter med kapitel 7. Det här kapitlet är ett teorikapitel. Här redovisar jag teoretiska utgångspunkter som inkluderar avsnitten, "identitet och språkets betydelse för identitet", "svensk invandrings- och flyktingpolitik" och "ungdom ur teoretiska perspektiv".

I kapitel 8 har jag gjort en presentation av enkätundersökningen och i kapitel 9 skriver jag en sammanfattning av enkätundersökningen. Därefter följer kapitlet 10 "diskussion och slutsats". Här besvarade jag undersökningens syfte och frågeställningar.

I sista kapitlet, det vill säga kapitlet 11 sammanfattar jag hela uppsatsen.

5. Historik

I det här kapitlet skriver jag om Bosnien och Hercegovina under kriget och därefter följer ett avsnitt som handlar om bosnier i Sverige.

5.1 Bosnien och Hercegovina under kriget

I före detta Jugoslavien ingick bland annat Kroatien, Serbien, Slovenien och Bosnien-Hercegovina. Först blev Slovenien ett oberoende och självständig stat och därefter kom Kroatien. I februari och mars månad år 1992 hölls också folkomröstning för oberoende av Bosnien-Hercegovina, som då var en del av Jugoslavien. Bosnien-Hercegovina består av tre folkgrupper, bosnier, kroater och serber. Serberna i Bosnien bojkottade omröstningen, medan bosniska muslimer och kroaterna röstade för oberoende. EU och USA erkände Bosnien-Hercegovina som en oberoende stat den 6 april 1992 och 22 maj upptogs landet som medlem i FN. Serbledaren Radovan Karadzic svarade på EU:s erkännande genom att den 7 april utropa "Den serbiska republiken Bosnien-Hercegovina".

Bosniska presidentrådet utlyste krigstillstånd i slutet av juni månad (Nördlov, 1996 s. 12). Vid krigets början disponerade serbiska styrkor över 90 procent av all militär utrustning. Under kort tid tog serbiska styrkor kontroll över två tredjedelar av Bosnien-Hercegovinas territorium. De förstärkte sitt grepp genom så kallad "etnisk rensning" ur de serbdominerade områdena. Den muslimska och kroatiska civilbefolkningen fördrevs med våld, dödades eller fördes till koncentrationsläger (ibid, s. 13-14).

Den kroatisk – muslimska fronten försvagades dock hösten 1992, då det förekom väpnade sammandrabbningar mellan muslimska styrkor och kroatiska styrkor. Striderna mellan muslimer och kroater upphörde först i mars 1994, sedan USA hotat med ekonomiska sanktioner, respektive löften om bistånd och lyckats få till stånd ett eldupphör. Amerikanerna fick därefter kroater och muslimer att gå samman i en federation. Men federation hålls till stor del ihop av tvång och har egentligen aldrig fungerat särskilt bra. Serberna i Bosnien-Hercegovina anammade president Milosevic slogan: "Serbien är där det bor serber" och försökte omsätta denna i praktiken genom att döda eller driva ut icke-serber som bodde i eller mellan serbiska bosättningar. Såväl den serbiska statsledningen som de serbiska ledarna i andra delar i det tidigare Jugoslavien har hela tiden vägrat att acceptera tanken att serber skulle kunna leva som en lagligt erkänd minoritet i någon annans stat" (Nordlov, 1996 s. 14-16).

Med hot om Nato-bombningar och med hjälp av en biträdande utrikesminister Richard Holbrooke kunde en freduppgörelse nås i november 1995. Enligt FNs flyktingkommissariat hade kriget i Bosnien-Hercegovina drivit närmare 2,5 miljoner människor på flykt. Omkring 140 000 människor beräknas ha dödats i kriget. Enligt amerikanska beräkningar hade också 70 000 personer hållits i koncentrationslägerliknande, främst serbiska fångläger. FNs säkerhetsråd beslutade i februari 1993 att inrätta en internationell domstol för att behandla krigsförbrytelser i det forna Jugoslavien. Domstolen ska bland annat arbeta på grundval av 1949 års Genèvekonventioner till skydd för krigets offer (ibid, s. 18-19). I huvudstaden Sarajevo beräknas befolkningen ha halverats under kriget. Många länder tog emot flyktingar från Bosnien, därvid tog även Sverige emot ett stort antal bosniska flyktingar (ibid, s. 5).

5.1.1 Bosnier i Sverige

Den 31 december 2003 fanns 1092 bosnier i Borås. Gislaved kommun hade 904 bosnier, däremot framgick inte hur många bosnier bodde i Anderstorp (Statiska centralbyrå, 2003). De flesta bosnier i Sverige är unga, 92 procent är under 50 år och 80 procent är familjer med ett eller två barn. I Sverige fanns hösten 1996 ca 60 000 bosnier medan år 2000 var antalet invandrare från Bosnien-Hercegovina 51 526. Antal bosnier i Sverige minskade efter att en del återvände till Bosnien efter kriget.

De som kom till Sverige före 1992 registrerades som jugoslaver. Utbildningsnivån är hög, ca 88 procent av de vuxna har mer än 9 års skolgång. Omkring 23 procent har en utbildning på minst 13 år och utbildningen med teknisk inriktning dominerar. Bosnierna är ganska jämnt spridda över hela landet, deras bosättning i Sverige visar inget särskilt mönster. De flesta bosniska flyktingar är muslimer från olika delar av Bosnien-Hercegovina som nu dominerar av serber, främst i de norra delarna (Encyklopedi om invandring, integration och rasism).

Under våren 1992 började bosniska lokalföreningar bildas och i juni samma år gick 14 lokalföreningar samman och bildade Bosnien-Hercegovina riksförbund i Sverige. En viktig del av verksamheten har sedan starten varit att försöka underlätta flyktingarnas integration i Sverige. Organisationen har växt i en mycket snabb takt. I september 1995 fanns 64 lokala föreningar med drygt 10 000 medlemmar. Bosnien-Hercegovina riksförbund bedrev 1993 ett projekt som heter "bosnier hjälper bosnier", och är fortfarande verksam. Tanken med projektet är att tillvara den kompetens som finns bland flyktingarna (ibid).

6. Tidigare forskning

Litteratursökningar har gjorts i LIBRIS, ERIC, Artikelsök och Nordisk BDI- index. Sökord har varit invandrare, flyktingar, mångspråkiga bibliotek, flyktingpolitik, bosnier och biblioteket. Jag har även blandat dessa termer med varandra, i syfte att få flera relevanta träffar. Jag har även fått några tips från andra undersökningar om invandrare och flyktingar.

Jag fann en svensk undersökning som utfördes i Malmöhus län 1987-89 som finns i rapporten: *En gång invandrare alltid invandrare?* Jag har även hittat två magisteruppsatser som behandlar invandrare och deras användning av bibliotek vilka jag beskriver här nedanför.

En gång invandrare alltid invandrare?

Undersökningen *En gång invandrare alltid invandrare?* skriven av Boris Ukotic hade som syfte att "analysera och utveckla biblioteksservice till invandrare/språkliga minoriteter genom

att i högre utsträckning än tidigare beakta kvalitativa faktorer i synnerhet gällande medieförsörjning”. Undersökningen genomfördes under en tvåårsperiod 1987-89 och avsåg främst bokförsörjningen i Malmöhus län. Såväl kvantitativa som kvalitativa forskningsmetoder kom till användningen i undersökningen. 40 djupintervjuer med invandrare utfördes och man genomförde även en besökarundersökning i åtta kommuner. Man anlätade också konsulter som fick bedöma de större bokbestånden på invandrarspråk i Malmöhus län. Dessutom studerades länets utlåningsstatistik samt statistik över utländsk bakgrund och hemspråksundervisning i länet. Med detta material som grund presenterades i rapporten ett förslag till framtida medieförsörjning för invandrare i Malmöhus län.

I samma bok behandlar Ukotic invandrarnas medieförsörjning ur ett bredare perspektiv. Han konstaterar också i sin undersökning att åttiotvå procent av informanterna läste tidningar och tidskrifter på modersmålet (Ukotic, 1990 s. 81). Rapporten visar vikten av att få information om hemlandet, vilket oftast kan ske genom olika slags periodika på det egna språket.

I rapporten *En gång invandrare alltid invandrare?* föreslås att man ska satsa på utbyggnad främst på de större invandrarspråken samt de nyare språken och dessutom att man ska prioritera skönlitteratur framför facklitteratur.

Ukotics undersökningen visar också att tidningar och tidskrifter är mycket viktiga, något som både intervjuerna och enkäten visar. Undersökningen visar även att intresset för musiklyssning och hemlån av musik är större bland invandrare än bland svenskar och detta gäller även videofilmer. Enkätundersökningen visar även att majoriteten av dem som har svarat är nöjda med biblioteksservice.

Det flesta var män men varför just män framkommer inte i rapporten. Vidare visar Ukotics i undersökningen att nästan hälften är studerande, och att över femtifem procent besökte biblioteket varje vecka. I rapporten poängteras vikten av att invandrarna själva ska vara med och definiera sina behov och vara bestämmande vad det gäller formen för behovets uppfyllande. För att uppnå detta föreslår man brukarinflytande (Ukotic 1990).

Slutligen konstaterar Ukotic att personer med utländsk bakgrund som använder bibliotek är flitiga besökare. 55 % har svarat att de besökte biblioteket varje vecka. Det påpekas att denna höga besöksfrekvens även gäller exempelvis Lunds stadsbibliotek som hade många nyttjare som var studerande. Enlig Ukotic är de arabisk- och turkisktalande särskilt flitiga besökare. Av dessa återkommer ca 82 % varje vecka (Ukotic, 1990 s. 90).

Invandrare och bibliotek: en undersökning bland invandrare från f d Jugoslavien

Letic (1998) som har studerat vid Högskolan i Borås har skrivit magisteruppsats som heter *Invandrare och bibliotek: en undersökning bland invandrare från f d Jugoslavien*. Letic har använt en kvalitativ metod och menar att en sådan metod har först och främst ett förståendeyfte. Letics syfte med uppsatsen är att undersöka vilken betydelse biblioteket har i Borås kommun för flyktingar från f d Jugoslavien. Undersökningen genomfördes under våren 1998. Den kvalitativa undersökningen omfattade 20 djupintervjuer med invandrare och även en invandrarbibliotekarie intervjuades. Dessa intervjuer utfördes i stadsbiblioteket i Borås.

Letics intervjuundersökning visade att biblioteket har en stor betydelse för de flesta och att alla intervjuade besökte biblioteket någon gång. De är där för att låna litteratur och träffa bekanta. I undersökningen framgick också att män läste mer tidningar och tidskrifter än

kvinnor och att kvinnor gick oftare till biblioteket med barn än män. Dessutom var besöksfrekvensen hög bland de högutbildade och de som går i skolan här i Sverige. Vidare var de flesta intervjuade nöjda med utbudet av medier på deras språk, och resten som inte var nöjda tyckte att det fanns för gammal litteratur på biblioteket och att de saknade litteratur från kända författare (Letic, 1998 s. 51).

Är invandrarungdomarna nöjda med biblioteket? En undersökning bland iranska ungdomar i Borås

Mona Abrahamson som har studerat vid Högskolan i Borås skrev en kandidatuppsats som heter *Är invandrarungdomarna nöjda med biblioteket? En undersökning bland iranska ungdomar i Borås*. Abrahamson har intervjuat tio iranska ungdomar i Borås i åldrarna 17-22 år. Hon intervjuade fem pojkar och fem flickor. Hon frågade ungdomarna om deras läsvanor och om de var nöjda med biblioteket och konstaterade att skillnaderna mellan ungdomarna vad gäller läs- och biblioteksvanor var större än likheterna. Genom att intervjua dessa ungdomar ville hon ta reda på dels vad ungdomarna gjorde på biblioteket, dels om de var nöjda med stadsbiblioteket (Abrahamsson, 1996 s.1).

I denna uppsats sa en del informanter att det inte var så viktigt för dem att komma ihåg sitt modersmål. En informant uttryckte till och med en önskan om att få glömma sitt hemlands språk eftersom hon aldrig mer ville återvända till sitt hemland. Bland informanterna prioriterades det svenska språket för att klara av skolundervisning bättre. Slutligen verkade ingen av dem vara speciellt orolig för att glömma sitt modersmål (ibid, s. 25).

I samma undersökning har ungdomarna svarat att de lånade bland annat böcker, filmer och olika skivor på biblioteket. Böckerna de lånade var inte enbart till skolarbetet. Det hände att de läste sina läxor på biblioteket. De läste också persiska tidningar samt prövade på språkkurser på kassett (ibid, s. 26). Informanterna var mycket nöjda med servicen på biblioteket.

En grupp tyckte att det var lätt eller ganska lätt att hitta bland litteraturen. En annan grupp menade att det var svårt att hitta litteratur, men att de fick god hjälp av bibliotekarierna så de var inte bekymrade över detta (Abrahamsson, 1996 s. 26).

Ungdomarna i Abrahamsson undersökning önskade att biblioteket skulle vara större och att det öppnade tidigare på morgnarna. Informanterna önskade också att biblioteket kunde tillhandahålla skrivare till de datorer som fanns att tillgå. Några ansåg att det var viktigt att det var tyst i biblioteket. Vissa tyckte dessutom att de på ett tidigt stadium skulle vilja lära sig hur man använder biblioteket. Bara två av de iranska ungdomarna lånade persisk litteratur, men alla använde bibliotekets utbud av litteratur och andra medier på svenska, för studier och fritid (ibid s. 26-27).

De iranska ungdomarna i Abrahamsson uppsats var mycket nöjda med biblioteket och bibliotekarierna. De var alla studiemotiverade ungdomar i övre tonåren och äldre. Vidare konstaterade Abrahamsson i sin uppsats att skillnaderna mellan iranska ungdomarna är större än likheterna (ibid, s. 33-36).

7. Litteraturöversikt

I det här kapitlet kommer jag att presentera litteratur om både vuxna och unga bosnier. I första delen av det här kapitlet tar jag upp litteratur som behandlar bland annat identitet, språkets betydelse för identitet, och slutligen tar jag upp folkbibliotek och kulturpolitik. I andra delen av kapitlet presenterar jag litteratur som är väsentlig för invandrarungdomar från Bosnien.

7.1 Identitet och språkets betydelse för identitet

Begreppet identitet kan förstås som den enskilda individens uppfattning av att vara en och densamme i den mening att han inte kan förväxlas med andra individer inom de allmänna interpersonella och sociokulturella ramarna (Bustos, 1996 s. 316). Vidare anser Bustos att varje migrationsprocess sätter identiteten ur balans och ger upphov till en kris. De många förluster som flyktingar möter som till exempel förlust av modersmål, familjeband, vänner släktingar osv, är utgångspunkt för flyktingarnas möte med det nya landet. I det nya landet varierar utmaningarna efter flyktingarnas ålder, utbildningsgrad, möjligheter till arbete osv. Att förlora sitt modersmål, sociala band och många andra förhållanden i individens värld är alla faktorer som bidrar till problem med identitetskänslan (Bustos, 1996 s. 312).

Människan får sin identitet genom att tillhöra en grupp där man ordlöst förstår sammanhang och livsmönster, där man har bestämda roller och där man upplever kontinuitet och igenkännande. När man flyttar till ett annat land blir alla dessa delar i ens identitetsupplevelse mer eller mindre utsatta beroende på hur stora skillnaderna mellan länderna är. Gemenskapen bryts, rollerna förändras, kontinuiteten upphör och man känner inte igen sig (Heyman, 1990 s. 16). Sammanfattningsvis kan man säga att upplevelsen av att ha en stabil identitet grundar sig på en harmoni mellan yttervärldens spegling av ens handlande och den egna upplevelsen av att spegelbilderna stämmer.

Den som ensam lämnar sitt hemland förlorar alla spegelbilder på en gång. Den som har familj eller vänner med sig vid utvandringen förlorar inte hela spegelbilden utan snarare delar av den och så småningom ersätts den gamla obrukbara spegelbilden av en ny och man blir nu en i ett kollektiv- invandraren, bosnier, araber, greker. Plötsligt blir man den som bryter och har ett namn som inte går att uttala, den som har konstiga vanor och värderingar och en underlig religion. Eftersom man inte kan uttrycka sig blir därför situation ännu svårare för invandraren. Man uppfattas som hjälplös och i behov av omhändertagande. Invandrare möts alltså dagligen av en spegelbild som inte stämmer med den egna upplevelsen av hur han eller hon är.

Den viktigaste byggstenen av identitet är språket. Att lära sig ett språk har med hela livet att göra. I varje kultur får man genom orden tillgång till tidigare generationers kunskap och erfarenheter. Språket är ett kommunikationsmedel och genom språket formulerar vi tankar, känslor, upplevelse, åsikter och ger uttryck för den vi är. I ett nytt främmande land med en främmande kultur och ett annorlunda sätt att leva blir språket det mest främmande. I mötet med ett nytt land har man ofta ett behov av en klar identitet, att man vet vem man egentligen är. Biblioteken kan genom sitt litteraturutbud hjälpa invandrare i detta. Det borde vara varje människans rättighet att få hålla på sin kulturella särart och bli respekterad för den man är. Om det inte fanns krav på assimilering utan det gjordes genom en integration skulle det vara lättare för invandrare att bli delaktiga i det nya samhället (Bergh, 1983 s. 93-94).

För att leva i svenskt kunskapssamhälle krävs att man kan hantera ett skriftspråk. Idag lever i Sverige många människor som kommer från länder där läs- och skrivkunskaper har varit

mindre utbredd. Den lågutbildade invandraren kommer i den svenska kontexten att betraktas som en person i "avsaknad av ett antal önskvärda egenskaper". "Det svenska utbildningssystemet vill utifrån en västerländsk idétradition skapa en kritisk reflekterade individ och tillika "duglig samhällsmedlem". Carlsson-Jacobsson menar att språket i detta sammanhang är ett viktigt symboliskt maktmedel. Att tala, läsa och skriva svenska innebär så mycket mer än enbart en teknisk färdighet. Själva språket fungerar, enligt Carlsson-Jacobsson, som ett maktmedel på det sociala och kulturella fältet (Carlsson-Jacobsson, 1996 s. 21-22).

7.1.1 Kultur och kulturpolitik

De första konflikterna i det nya landet uppenbarar sig ofta genom språket. De flesta människor sprider sina tankar och känslor genom modersmålet. Användningen av språket störs under migrationsprocessen eftersom modersmålet plötsligt blir oanvändbart vilket påverkar interpersonella relationer och därmed hotas den personliga utvecklingen (Bustos, 1996 s. 322).

Ett språk har ord och uttryck för just de företeelser som finns i det samhälle och den kultur där språket används (Ladberg, 1994 s. 211). Till exempel finnas sådana ord som endast förekommer i det svenska språket och för invandrarna kan dessa ord innebära ett nytt sätt att tänka. En invandrare behöver inte bara lära sig ett nytt språk; han måste också lära sig nya sociala och kulturella företeelser och livsmönster. När en invandrare kommer till Sverige möts två olika kulturer, invandrarens och den svenska. Att kommunicera med en person från en annan kultur är annorlunda och svårare än att kommunicera med någon från samma kultur. Möten mellan människor från olika kulturer väcker ofta känslor av maktlöshet och osäkerhet.

I de nya kulturpolitiska målen i regeringens proposition 1996/97 anses det att man ska främja kulturell mångfald och internationella kulturutbyten samt främja möten mellan olika kulturer inom landet och bevara och bruka kulturarvet (Kulturpolitik, 1996 s. 27). De nya kulturpolitiska målen i regeringens proposition 1996/97 var:

- värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den
- verka för alla möjligheter till kulturupplevelser och eget skapande
- motverka kommersialismens negativa verkningar och främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet
- bevara och bruka kulturarvet
- främja internationellt kulturbyte och möte mellan olika kulturer inom landet (ibid).

Man har inte accepterat att det skulle finnas flera än ett kulturarv. Därför har det börjat talas om att främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet. På så sätt har en klar skärpning skett i förhållande till utredningens förslag om att främja ett internationellt kulturutbyte. Detta har utmynnat i förslaget om att inrätta ett världskulturhus i Stockholm. Avsikten är att skapa ett kulturellt centrum och en mötesplats över etniska gränser. Man tänker sig en scen för all sorts konst men också för samhällsdebatt, och man ska inte enbart kunna delta som åskådare utan också som deltagare i kurser och verkstäder (ibid, s. 182).

7.2 Svensk invandrings- och flyktingpolitik

Under andra världskriget utgjorde flyktingar en arbetskraftsreserv i Sverige. Även efter andra världskriget var behovet av arbetskraft stort inom den svenska industrin. Arbetsinvandringen

skedde på företagens villkor. En snabb anpassning och assimilering förväntades. Delegationer skickades till bland annat Ungern, Österrike, och Italien för att rekrytera arbetskraft. Företag som tog emot stora grupper av invandrare var Kockums i Malmö, Saab i Linköping och ASEA i Västerås (Svanberg & Tydén 1992 s. 328-329).

1917 infördes passtväng för resor till Sverige. Detta avskaffades 1954 för resande inom de nordiska länderna. Med första världskrigets utbrott fick Sverige sin första utlänningslag. Den begränsade rätten att vistas i landet. 1944 bildades Utlänningskommissionen, en central myndighet för utläningar (Mångfald och ursprung 1997, s. 7-10). 1967 avlämnade Utlänningsutredningen ett slutbetänkande och därmed börjar en svensk invandrapolitik växa fram. 1973 trädde en ny lag om 240 timmars svenskundervisning på betald arbetstid i kraft. Debatten om halvspråkighet satte i gång eftersom många barn visade upp dåliga skolresultat. Detta berodde på bristande språkkunskaper i svenska och modersmålet. Riksdagen fattade 1976 beslut om en hemspråksreform, som garanterade barnens rätt till viss undervisning i deras modersmål (Svanberg & Tydén, 1992 s. 334-339).

Från 1970- talet upphörde arbetskraftsinvandringen och invandrapolitiken i Sverige såväl som i andra västeuropeiska länder lades om. Man satte stopp för rekrytering av utländsk arbetskraft. Detta gällde dock inte den nordiska invandringen, som var knuten till nordiska avtal på arbetsmarknaden. Invandringen ändrade karaktär till flyktinginvandring. Mottagandearbetet och asylförfarandet överbelastades. Beskedet om uppehållstillstånd eller avvisning kunde ta flera år (ibid, 1992 s. 337-341). Flyktinginvandringen kulminerade under kriget 1992 i Jugoslavien då Sverige tog emot ett stort antal invandrare från Bosnien och Hercegovina.

7.2.1 Folkbibliotek och biblioteksservice till invandrare

Henriksson Vasara, bibliotekarie vid Göteborgs stadsbibliotek, genomförde 1991 en undersökning på uppdrag av statens kulturråd om folkbibliotekens service till den finska befolkningen i Sverige som resulterade i rapporten *'Sverigefinnar finns dom?'*. Henriksson behandlar i inledningen folkbibliotekens service till alla invandrare och språkliga minoriteter. Här skrivs bland annat att riksdagen 1975 beslöt att den svenska invandrapolitiken skulle baseras på principerna jämlikhet, valfrihet och samverkan. Statlig finansiering av litteraturen på invandrarpråk inrättades, vilket från 1991 kom att helt tillfalla den nyinrättade invandrarlånecentralen. Denna kom att ligga vid Stockholms stadsbibliotek (Henriksson, 1992 s. 8-12). Här presenteras fyra målsättningar som ska ge invandrarna möjlighet till att befästa sin kulturella identitet, bibehålla kontakten och utvecklingen i hemlandet, förstå det nya landet och avslutningsvis få meningfulla uppgifter i samhället (ibid, s. 22).

Under 1980- talet ändrades fokus från gruppen till individen i jämlikhetsmålet, enligt definitionen i slutbetänkandet *'Invandrar- och minoritetspolitiken 1984'*. Fler invandrare kom nu från kulturer som skiljde sig från den svenska på ett markant sätt, de kulturella skillnaderna sågs nu tydligare än under 70- talet. Detta avspeglade sig i en ändrad syn på invandrarna, invandrarna sågs inte som en speciell grupp längre, utan som medborgare liksom övriga personer i landet. Det var individuella behov som skulle bestämma det samhälleliga stödet till resurssvaga personer, inte om personen var invandrad eller infödd (Sjögren, 1996a s. 16-18).

Folkbibliotekens verksamhet för invandrare och språkliga minoriteter baseras på rekommendationer och den uppbyggnadsplan som utarbetades år 1972 av en arbetsgrupp inom dåvarande Skolöverstyrelsens (SÖ) bibliotekssektion. Denna funktion har sedan

övertagits av kulturrådet. Utgångspunkten var att invandrarna skulle ha samma rättigheter till biblioteksservice som majoritetsbefolkningen. Ansvaret skulle delas mellan lokala, regionala och centrala enheter (Det mångspråkiga biblioteket, 1986 s. 47).

Under en tioårig uppbyggnadstid arbetade biblioteken efter SÖ:s rekommendation att kommunbiblioteken, länsbiblioteken och lånecentralerna skulle förvärva ett visst antal låntagare bland invandrare i relation till gruppens storlek (ibid, s. 14). Under denna tid förbättrade specialutbildad bibliotekspersonal servicen till invandrargrupperna. Flera projekt som fick statligt stöd visade förbättrad service för dessa grupper. Ett samarbete med invandrarföreningar, invandrarbyråer och hemspråklärare utvecklades. Även uppsökande verksamhet och programverksamhet förbättrades under denna tid (ibid, s. 42).

Länsavdelning vid Malmö stadsbibliotek genomförde 1987-89 en undersökning av invandrarnas biblioteksanvändande (Ukotic, B, 1990). Folkbibliotekens målsättning för sin service till invandrare var för det första att göra det möjligt för invandrare att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden och att möjliggöra för invandrare att bevara sin kulturella identitet. För detta syfte tillhandahåller folkbiblioteket språkinlärningsmedier inklusive språklexikon, samhällsinformation och grundskolenivå på utländska språk, facklitteratur samt nyheter om Sverige på lätt svenska. För det andra tillhandahåller biblioteket nyheter om hemlandet på det egna språket, skönlitteratur, facklitteratur, tidskrifter samt musik med rötter i hemlandets kultur. Vidare skriver Ukotic att många invandrare så småningom tillägnar sig de medier på det svenska språket som folkbiblioteken tillhandahåller. En del av dessa invandrare, och ännu fler av deras barn, läser med tiden enbart på svenska (Ukotic, 1990 s. 9-10).

Invandrarlånecentralen (ILC) inrättades 1991 som en självständig enhet inom Stockholm stadsbibliotek. Den finansierades med statliga medel. 1999/2000 gjordes en omorganisation av invandrarlånecentralen och i maj 2000 öppnades den nybildade lånecentralen för invandrarlitteratur med namnet internationella biblioteket. Detta bibliotek finansieras av Stockholms stad, Stockholms läns landsting och staten, via statens kulturråd, med ungefär en tredjedel var. Organisatoriskt är internationella biblioteket knutet till Stockholms stadsbibliotek liksom ILC och har huvudsakligen samma uppgifter (Medieförsörjningsplan beträffande invandrarlitteratur, 2002 s. 2).

7.3 Ungdom ur teoretiska perspektiv

När vi pratar om ungdom dyker ofta upp frågor som när är man barn? När är man ungdom/vuxen? Frågor får olika svar beroende på vilken aspekt som åsyftas. Fysiologiska, psykologiska, sociala och kulturella aspekter av begreppet ungdom sammanfaller bara delvis. Medan begrepp som pubertet, tonår och adolescens, dvs fysiologiska och psykologiska aspekter, enklare kan avgränsas till särskilda åldrar eller åldersintervaller står ungdomstiden för något annat. Det kan beskrivas som en lång övergångsfas mellan barndom eller vuxenliv, en livsfas som bara "begränsas av den eller de livsstilar en individ väljer att utveckla" (Lalander & Johansson, 1999 s. 16). Att vara ung i kulturell mening handlar med andra ord inte bara om ålder utan om val av livsstil och kulturell tillhörighet. I debatten används även begreppet "unga vuxna" som ett sätt att markera den utsträckta ungdomstiden i kulturell mening. Betraktar vi ungdomar som en social kategori kan vi konstatera att ungdomstiden blir längre. Ungdomar bor hemma längre, de studerar längre och blir ekonomiskt oberoende senare i livet.

7.3.1 Resurser för invandrarungdomar: språk, identitet och kultur

Språket är ett verktyg för kommunikation och tänkandet. Språket är också kulturellt betingat och knutet till individens identitet. Livet och världen tolkas genom språket och har stor betydelse för identitetsskapandet. När man kommer ifrån sin kultur så som alla invandrar- och flyktingbarn har gjort, blir identitetsskapandet komplicerat eftersom den svenska kulturen inte stämmer överens med sin egen.

Uttrycksmedel och innehåll är så olika. Risken finns att de två kulturerna inte förstår varandra, inte samverkar, för att kunna berika barnet med två språk, vilket ibland kan vara en tillgång (Heyman, 1990 s. 51). Ett problem som ofta tas upp idag är de bristande språkkunskaper som många invandrarungdomar har. ”Visa ungdomar, födda och uppfostrade i Sverige, påstås idag tala sämre svenska än sina egna föräldrar, som kom till landet i unga år med ett språk i bagaget” (Sjögren, 1996b s. 20).

Under ungdomsperiod tar man steget ut från familjen och söker efter andra sätt att hitta sig själv. Här har musiken en stor roll för ungdomar. Olika livsstilar förknippas med olika sorters musik. Det har blivit ett sätt att finna gemenskapen med andra men också att visa vilka man inte tillhör (Sernhede, 1996 s. 118). Detta identitetsarbete kan vara mer komplicerat för de ungdomar som har invandrarbakgrund som inte är likt det svenska samhället. Mauricio Rojas skriver att ”De vet att de inte är svenskar, men vad de är har de svårare att säga” (Rojas, 1995 s. 17). ”De valde varken plats, tid eller hudfärg, men de är här och kan ej annat” (ibid, s.15). Ritzèn skriver att minoriteter i vår typ av samhälle får ofta en roll att fungera som ”det annorlunda”, ”de” är vad ”vi” inte är, en motpolsidentitet (ibid, s. 130-133).

För att få kontinuitet i livet, kulturell tillhörighet och identifieringsmöjligheter måste vi ha rötter och en gemenskap till en släkt och dess historia och deras sätt att leva. Detta ger oss en kultur, en självklar tillhörighet och en identitet. Att bevara det egna språket och hålla kontakt med det ursprungliga hemlandets litteratur sågs som viktigt för den som vill behålla sin kulturella identitet. Genom språk får barn med invandrarbakgrund tillgång till detta. Om de hela tiden får utveckla sitt modersmål och parallellt erövra det nya språket får de dessutom en verklig tvåspråkighet och en begynnande delaktighet i och solidaritet med den svenska kulturen (Heyman, 1990 s. 52). Den som lämnar en kultur lämnar också i en viss mening den kultur som språket bär. Man slutar föra över många kulturella självklarheter som ligger dolda i språket och som vi har tillägnat oss utan att tänka på det om man slutar tala ett språk. När man som invandrare kommer till det nya landet har man med sig sin kultur, som är lika komplicerad som den i det nya landet. Skillnaden är att i det nya landet har kulturen ett annat innehåll. Regler och värderingar är annorlunda. Det leder till en mängd kollisioner, men också oundvikligt ett stort antal svåra, medvetna och omedvetna val (Nilsson, 1992 s. 18-23).

7.3.3 Modersmålet och modersmålundervisning

Modersmålet är av grundläggande betydelse för individens språk-, personlighets- och tankeutveckling. Det är medel för kommunikation för att utveckla människans identitet och hennes förmåga att lära, men det är också nyckeln till det kulturella arvet och den egna kulturens litteratur.

Hyltenstam menar att det finns entydiga argument för någon form av modersmålsundervisning. Han menar samtidigt att det är i stort sätt omöjligt för invandrarbarn att behålla sitt första språk så att det motsvarar den kunskapsnivå som barn i motsvarande

ålder har i hemlandet. Problemet med minoritetsspråk är att det kan vara svårt för barn att få tillräckligt med stimulans av språket när det är som viktigast.

Detta kan bero på att minoritetsspråket endast talas hemma, ibland av bara den ena föräldern och om syskon saknas blir exponeringen minimal. Om barnet dessutom inte får någon modersmålsundervisning i skolan leder detta till att språket inte utvecklas och uppbyggnaden av ordförrådet och skrift- och läsinlärningen går förlorad. Det finns oftast få möjligheter för barnen att använda sitt första språk i samhället med ett annat majoritetsspråk (Hyltenstam, 1996 s. 39).

Det finns flera forskningsresultat som visar att om man kan sitt modersmål så har man större chans för inläring av ytterligare språk. Att lära sig svenska som andraspråk underlättas om barnet redan har en kvalificerad utveckling av sitt första språk. Om barnets språk- och begreppsutveckling sker parallellt på modersmålet och andra språket utvecklas både modersmålet och det andra språket som påverkar och stödjer varandra (Krock eller möte, 1996 s. 82).

Hemspråket är alltså mycket betydelsefullt för att man skall kunna tillägna sig flera språk. Här har föräldrarna en nyckelroll för barnets språkutveckling. Detta gäller för övrigt alla barn. Språkstimulans är betydelsefullt för såväl språkinläring som läs- och skrivinläring. Under en fas av den tvåspråkliga utvecklingen kan barnet verka vara halvspråkigt på båda språken. Detta är under gynnsamma förhållanden en övergående utvecklingsfas. Miljön måste vara stimulerande och den sociala synen på språkets betydelse medverkar till en positiv inläring (Ladberg, 1994 s. 60).

Hemspråkets betydelse för läs- skrivutvecklingen på ett annat språk har flera forskare framhållit. Den försämring av undervisningen på modersmålet som har skett under de senaste åren är negativt för invandrarbarnens svenska språkutveckling. Kenneth Hyltenstam, professor i tvåspråkighet vid Stockholms universitet konstaterar att det finns ett stort glapp mellan det officiella politiska målet, aktiv tvåspråkighet och verkligheten ute på skolorna. Han betonar behovet av en djupgående diskussion på denna punkt (Hyltenstam, 1996 s. 95-98).

7.3.4 Bibliotekens roll för ungdomar

Hur ungdomar använder bibliotek är naturligtvis beroende av en mängd olika orsaker som har såväl med ungdomars individuella behov att göra som med utbud, tillgänglighet och service på det aktuella biblioteket. Ekonomisk och social trygghet, vid sidan av kultur- och språkbevarande insatser är en viktig grund för invandrarna, som befinner sig på samma kvalitetsmässiga nivå som befolkningen i övrigt. De skall kunna hålla vid liv egen kulturell identitet och leva i samspel med sin omvärld.

I bibliotekslagen betonas att språk är makt och att alla barn och ungdomar har rätt till språkliga och kulturella verktyg. ”Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl a genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska i form av särskild anpassade till dessa gruppers behov” (Kulturpolitik 1996/97 :3, s. 8).

Folkbiblioteket är viktig plats för invandrarungdomar, inte minst för att böckerna förmedlar språk och kultur. Där kan de få insikt i och kunskap om sin nya värld. Där kan de hitta den

nya kulturen i det nya landet de lever i. De kan också söka sina rötter, hålla kontakten med sina föräldrars språk och det gamla landets kultur, och de kan även skapa sin egen kultur.

8. Presentation av enkätundersökningen

I undersökningen ingick sammanlagt trettio informanter, av dessa trettio informanter är femton ungdomar och femton vuxna bosnier. Ungdomarna är från arton till tjugofem år gamla, medan de vuxna är från tjugosex till femtini år. Nio ungdomar är från Borås och sex från Anderstorp och av de vuxna är tio från Borås och fem från Anderstorp.

Ungdomar

7 studerar på Högskolan
1 arbetslös
1 arbetade
2 arbetade
2 arbetslösa
1 gymnasiet
1 SFI (svenska för invandrare)

Stad

Borås
Borås
Borås
Anderstorp
Anderstorp
Anderstorp
Anderstorp

Vuxna

2 studerade på Högskolan
2 SFI
1 komvux
3 arbetade
1 arbetslös
1 mammaledig
1 SFI
2 arbetade
2 arbetslösa

Stad

Borås
Borås
Borås
Borås
Borås
Borås
Anderstorp
Anderstorp
Anderstorp

Nästan alla informanter, yngre som vuxna har bott ungefär lika länge i Sverige. De kom hit då kriget utbröt 1992. I Borås var det två vuxna informanter och en yngre som har bott här i ungefär fem år. Alla tre kom hit, då de gifte sig med någon från Borås. I Anderstorp var det bara en informant som bott där i två år. Den här informanten har kommit hit på grund av den svåra ekonomiska situationen i hemlandet.

(Fråga 1-5 gäller enbart ungdomar)

Fråga 1 och 2

Kan du tala och läsa på ditt modersmål?

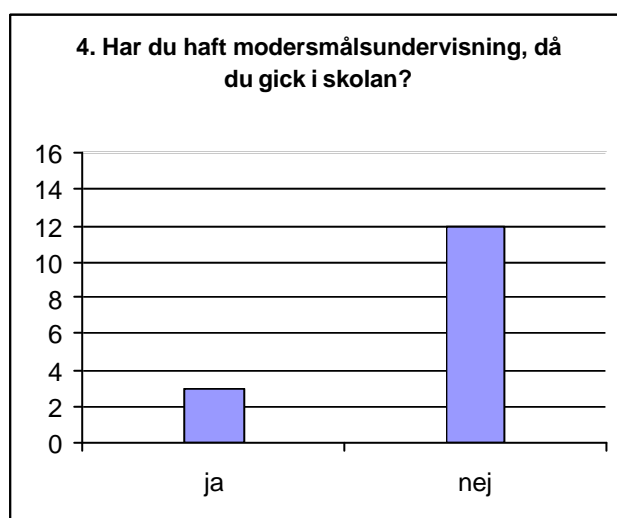
Alla ungdomar i Borås och Anderstorp kunde både tala och läsa på sitt modersmål. Att alla ungdomar kunde tala och läsa på bosniska, kan bero på att de redan kunde sitt modersmål innan dem kom hit.

Fråga 3

Här kan vi se att ungdomar pratar både svenska och bosniska hemma. Sex ungdomar pratade bara bosniska med sina föräldrar och ingen har svarat att de pratade enbart svenska hemma. En informant skrev att han pratar bara bosniska hemma, men när han är tillsammans med svenska kompisar då pratar han så klart svenska, samma sak gällde även för de bosniska vännerna. Ingen svarade att de pratade enbart svenska hemma. Det kan bero på att föräldrars kunskap i svenska språket inte är så pass bra att de oförhindrat kan prata svenska hemma.

Fråga 4

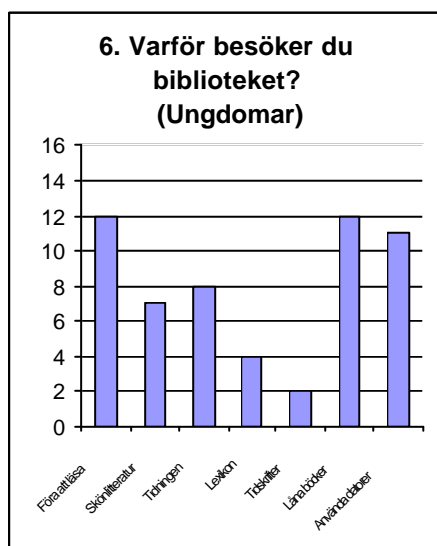
Av femton ungdomar svarade tolv att de inte hade modersmålsundervisning i skolan. Några skrev att de hade problem med sin modersmåls lärare och därför ville de inte gå på modersmålsundervisning. Fem informanter skrev att de inte visste varför de inte hade modersmålsundervisning i skolan. Det var också några som skrev att de nästan alltid pratar svenska med sina syskon.

Fråga 5

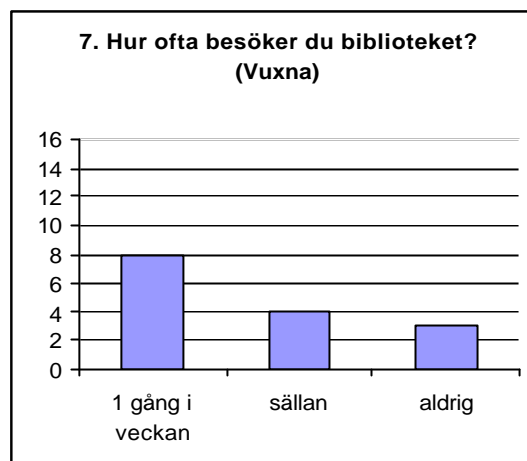
Av sammanlagt femton ungdomar skrev sju att det var lika lätt att läsa på svenska som på bosniska. Sju andra ungdomar svarade att det är lättare att läsa på svenska än på bosniska. Bara en informant skrev att det är mycket lättare att läsa på svenska, än på bosniska. Informanten tyckte att det bosniska språket hade svåra bokstäver som är svåra att skilja åt. Den femtonde informanten skrev att det är lättare att läsa på bosniska och det kan bero på att denna informant inte har bott så länge i Sverige.

Fråga 6

Utöver de alternativ som stod på enkäten skrev några ungdomar att de besökte biblioteket för att umgås med sina vänner. De skrev även att de är där för att kopiera och av eget intresse. De vuxna skrev att de brukar leta och skaffa sin information där. Även de skrev att de besöker biblioteket av eget intresse. I Abrahamsson undersökning skrev ungdomar bland annat att de lånade böcker, filmer och skivor på biblioteket (Abrahamsson, 1996 s.26). Vuxna informanter i min undersökning läste mest tidskrifter. Bland Ukotic's informanter var läsning av tidskrifter däremot ännu vanligare 82, 5 % (Ukotic, 1990 s. 81).

Fråga 7

Alla ungdomar utom en besökte biblioteket någon gång i veckan. Av de vuxna informanterna var det tre som inte besökte biblioteket alls. Att besöksfrekvensen är hög visar såväl min undersökning som Ukotics. Motsvarande siffra bland Ukotics informanter är 55 %. Enligt Ukotic är de arabisk och turskisktalande särskilt flitiga besökare. Av dessa återkommer ca 82 % varje vecka (Ukotic, 1990 s. 89-90).

Fråga 8

Om du inte besöker biblioteket, vad beror det på?

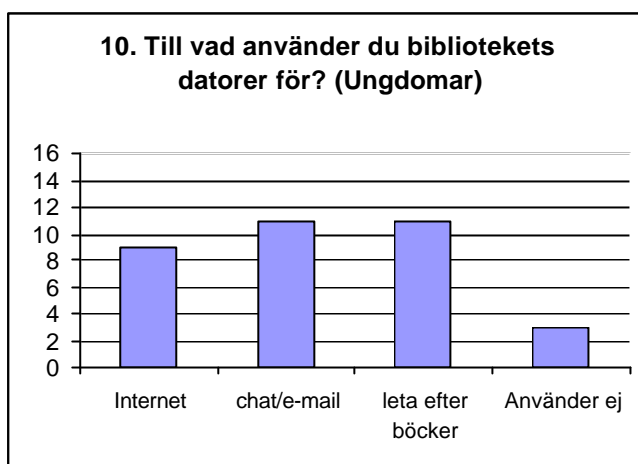
Fyra av trettio informanter besökte inte biblioteket. En kvinna studerade på SFI och hade små barn. Hon skrev att hon inte hinner besöka biblioteket, på grund av tidsbrist och två små barn. Den andra informanten som inte använde biblioteket över huvud taget var mammaledig. Hon skrev att hon hade allt hemma. Hon prenumererade på svenska och bosniska tidskrifter och därför tyckte hon att hon inte behövde besöka biblioteket. Den tredje informanten som inte använde biblioteket är en vuxen från Borås och den fjärde är en ung man från Anderstorp.

Fråga 9

Är det lätt att få hjälp av personal på bibliotek?

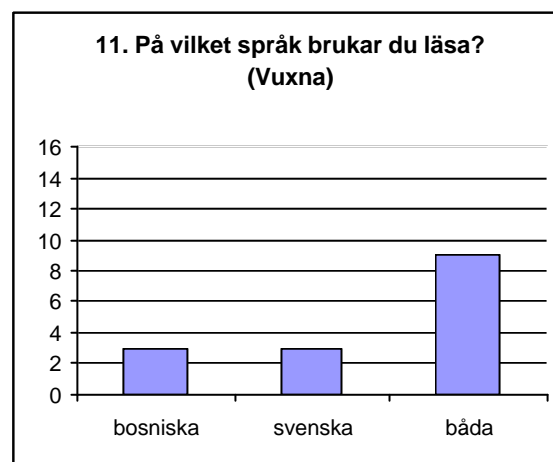
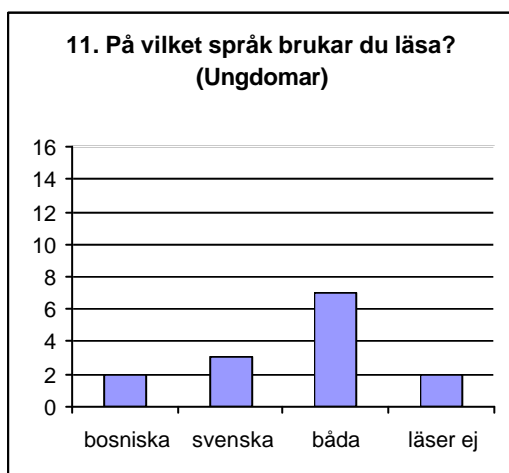
Alla vuxna informanter som besökte bibliotek skrev att det är lätt att få hjälp av personalen och av femton ungdomar uppgav två att det inte är lätt att få hjälp av personalen.

Fråga 10

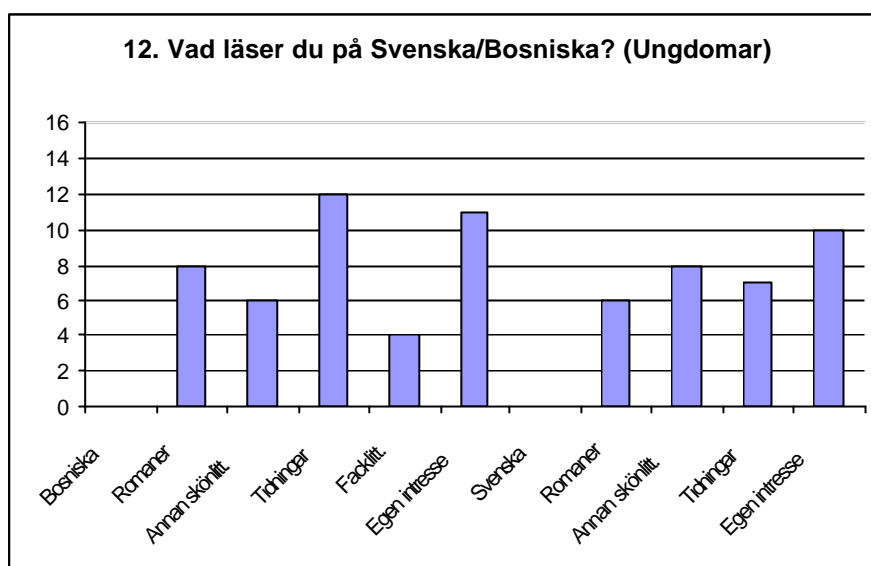
Som vi kan se på diagrammet använder ungdomar Internet i olika syfte. Att en av informanterna inte använde Internet på biblioteket berodde på att han hade Internet hemma. Av de vuxna svarade bara fyra informanter att de använder Internet och det bland annat, för att ta reda på vilka böcker som finns på biblioteket och för att söka på Internet.

Fråga 11

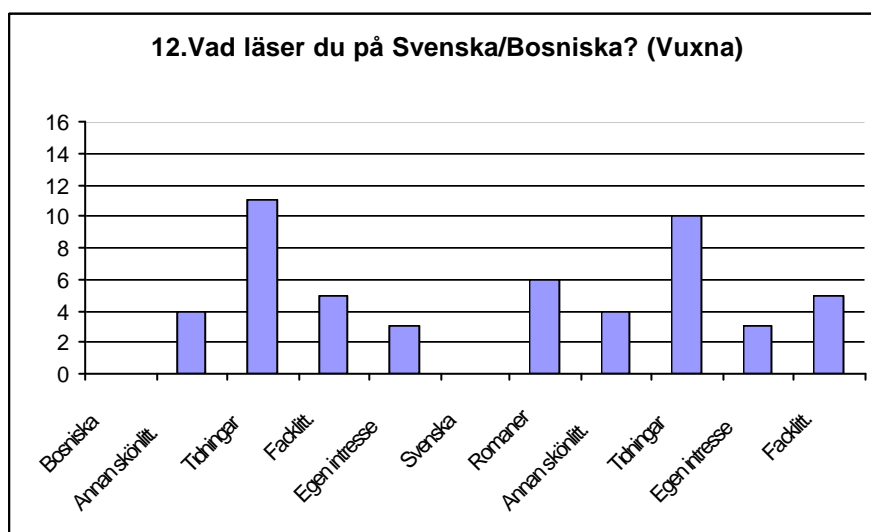

Två ungdomar från Anderstorp skrev att de inte läser alls. En skrev att han läste knappt något, förutom text Tv. Han tittade i stället rätt så mycket på TV, det är roligare än att läsa, tyckte han. Tre ungdomar läste inte litteratur på bosniska alls utan läste enbart på svenska och andra tre ungdomar svarade att de läste litteratur enbart på bosniska. Däremot svarade sju ungdomar att de läste litteratur både på svenska och bosniska.

Fråga 12

Här ser vi att böcker för eget intresse dominerar både på svenska och bosniska. På andra plats kommer tidningar. Facklitteratur däremot lästes av tre ungdomar på sitt modersmål, medan den inte efterfrågades på svenska av någon.

Man kan säga att vuxna människor läser mest tidningar såväl på svenska som på bosniska. Elva informanter läste tidningar på bosniska medan tio läste på svenska. Vidare läste informanterna noveller, facklitteratur, skönlitteratur osv.

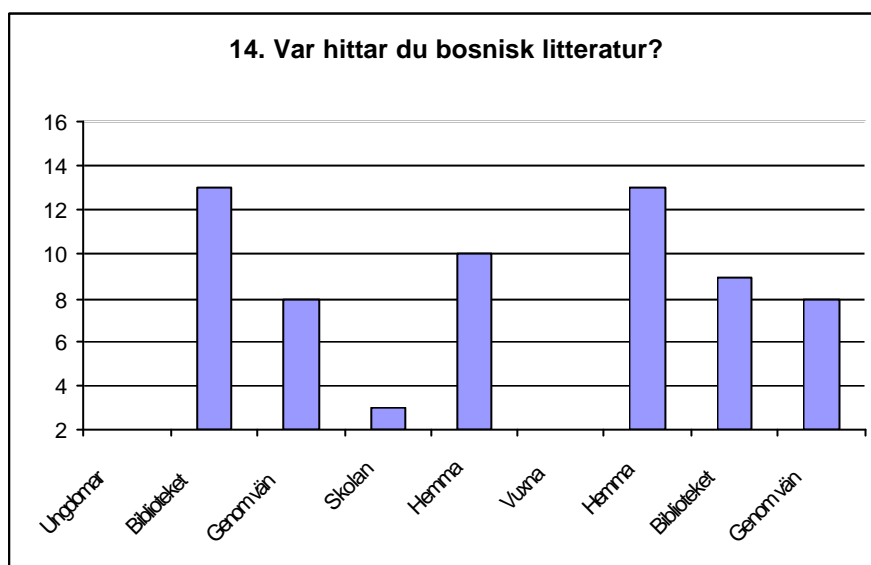
Fråga 13

Hur upplever du tillgången på litteratur på Ditt modersmål, på biblioteket där du bor?

Ungdomar från både Borås och Anderstorp var i stor sett nöjda med tillgången på modersmålet. Av femton ungdomar skrev bara fyra att de inte visste hur utbudet var på bosniska.

Några vuxna informanter skrev också att de inte visste vad som fanns och vad som fattades av litteratur på bosniska, för att kunna svara på den här frågan. Sammanfattningsvis kan man säga att de flesta ungdomar och vuxna var nöjda med litteraturstillgången på modersmålet.

Fråga 14

Ungdomar får tag på sin litteratur genom biblioteket och hemmet. Hos de vuxna är det tvärtom, många vuxna svarade att de hittar litteratur genom sina vänner. Utöver det som stod i enkäten, skrev vuxna informanter att de skaffade litteratur på bosniska genom bosniska föreningen och en del köper litteraturen i Bosnien då de är där på semester. Sedan fanns det några som beställde böcker från Bosnien eller köpte av författarna när de var på besök här i Sverige.

Fråga 15

Är det något som Du tycker fattas på biblioteket och kan förbättras?

På den här frågan svarade fyra ungdomar att de inte visste vad som saknades på biblioteket och vad som kunde förbättras. Några skrev att en halv timme är för kort tid på datorn, de önskade åtminstone en timme. Eller som en flicka skrev "ibland krånglar datorerna till och tills man kommer in så har en halv timme redan gått, då hinner man inte göra något". Det var några pojkar och vuxna som saknade tekniska böcker. Vuxna saknade även geografiska böcker och dikter, ingen av vuxna eller ungdomar saknade talböcker.

Fråga 16

Är Du nöjd med biblioteks utbud i övrigt?

Bara en ung informant var inte nöjd med bibliotekets utbud medan fjorton var nöjda. Även vuxna var nöjda med bibliotekets utbud, här var bara tre informanter missnöjda med utbudet.

Fråga 17

Tycker Du att du kan ha någon möjlighet att påverka utbud på biblioteket?

De flesta ungdomar och vuxna visste inte om det går att påverka bibliotekens utbud. Bara fem ungdomar och tre vuxna informanter tyckte att det går att påverka utbudet på biblioteken. Det fanns även sådana som var övertygade att det inte gick att påverka utbudet på något sätt alls. En informant skrev ”de gör säkert ändå som de vill, det är ändå de som bestämmer allt”.

Fråga 18

Om Du har svarat ja, vad tycker Du man kan göra för att förbättra utbud på Ditt modersmål?

På den här frågan ville jag att de skulle skriva ner de förslag de hade, för att påverka utbudet av litteratur på modersmålet till det bättre. Vuxna informanter var mer aktiva på att svara på denna fråga än ungdomar. Många vuxna informanter skrev att genom samtal och dialog går det nog att få den boken man vill ha på biblioteket. Andra skrev att det gäller också att kontakta rätt bibliotekarie, så att man kan prata om de böcker man vill ha. En informant däremot skrev att man kunde skriva en lista med titlar på de böcker man vill att biblioteket ska köpa.

En del informanter tyckte att det skulle vara bra om bibliotekarien kunde undersöka vilka böcker som efterfrågas mest och fjärrlånades från andra bibliotek, dessa böcker kunde de sen i sin tur köpa. Många tyckte också att alla bosnier behöver engagera sig mera för att biblioteket ska köpa mera böcker.

Vidare ansåg de att bibliotekarierna borde uppmuntra bosnier att läsa mer, annars lånar och läser de inte böckerna. Bibliotekarierna borde också skicka en broschyr hem till alla bosnier med det utbud som finns på bosniska och när människor ser att biblioteken har ett brett urval av litteratur kan de lockas till biblioteken förr eller senare. Det är inte säkert att alla vet att det finns böcker på deras hemspråk på biblioteket, särskilt de vuxna, därför är det här sättet bra.

Vidare skrev en informant att bibliotekarien kanske borde skicka ut brev, där informanter kunde ge förslag på olika böcker de skulle vilja ha på biblioteken eller kanske en lista som hänger på biblioteket där de kunde skriva sina förslag. De var också många som inte hade något förslag, vissa hade ingen aning om vad man kunde göra, medan andra inte var insatta så att de kunde skriva några bra förslag.

9. Sammanfattning av enkäterna

Syftet med denna undersökning var att kartlägga varför bosnier använder biblioteket, i vilket syfte och hur ofta, därmed ville jag veta om biblioteket uppfyller deras önskningar och behov. Av totalt trettio informanter, har i undersökningen ingått femton unga och femton vuxna bosnier. Informanterna är i åldrarna arton till femtio. De är bland annat studerande, arbetslösa, arbetande och en var mammaledig. Nästan alla informanterna har bott ungefär tolv år i Sverige.

Alla ungdomarna i Borås och Anderstorp kunde både tala och läsa på sitt modersmål. Av femton ungdomar svarade tolv att de inte hade modersmålsundervisning i skolan. Några skrev att de hade problem med sin modersmåls lärare och därför ville de inte gå på modersmålsundervisning.

De flesta av de vuxna informanterna läste tidningar medan ungdomar i stället läste mest böcker för eget intresse i ungefär samma omfattning på hemspråket som på svenska. Undersökningen har visat att informanterna har användning av biblioteket och är flitiga biblioteksbesökare mer eller mindre. Av sammanlagt trettio informanter var det bara fyra som inte använde biblioteket. De besöker biblioteket för att bland annat läsa, låna böcker, läsa tidningar, träffa vänner och så vidare. De vuxna informanterna var osäkra i svenska språket när de fyllde i enkäten. Det fanns några som hittade på olika orsaker, bara för att slippa fylla i enkäten själva. I de flesta fall var jag tvungen antingen att översätta det som stod i enkäten eller att skriva istället för dem, eftersom de påstod att de var dåliga på att stava på svenska språket. Därför var det till stor nytta att jag var med under den tiden de fyllde i enkäten. Om jag bara lämnat enkäten utan min närvaro hade det nog varit stor sannolikhet att många frågor skulle bli obesvarade.

Enkätundersökningen har visat att informanterna använde både svensk och bosnisk litteratur. Däremot har det visat sig att några yngre informanter enbart läste på svenska språket. De förstår helt enkelt inte varför de ska läsa litteratur på bosniska. Utbudet av litteratur på bosniska enligt informanterna var ganska bra. Nästan alla informanter skrev att de var nöjda med bibliotekens utbud. Men de tyckte även att det vore bra om det fanns möjligheter för biblioteket att utöka den bosniska litteraturen. En informant skrev att utbudet är bra men kunde bli ännu bättre.

Vidare skrev han att man kunde skaffa nyare böcker och att det inte kan vara till skada att ha mer litteratur till hands. Några saknade å andra sidan böcker från kända bosniska författare, dikter och tekniska böcker. En kvinnlig informant skrev att utbudet är bra i jämförelse med andra bibliotek. Men när allt räknas ihop så var de ganska nöjda med bosniska utbudet på biblioteken. Några ville ha flera lexikon, eftersom ett lexikon inte räcker för alla och det är för det mesta alltid utlånat. Sedan när lexikonerna äntligen finns i biblioteket glömmer man bort de ord man ville slå upp, påpekade en informant.

Det var ganska många informanter, såväl unga som gamla, som inte visste om de hade möjligheter att påverka bibliotekens utbud av bosnisk litteratur. Men det fanns några som skrev att det gick att påverka. En informant som var involverad i den bosniska föreningen sa att han har pratat med bibliotekarier och efteråt har de skaffat de böcker man ville ha på biblioteket. En annan informant har också sagt att det går att påverka bara om det är flera som läser och ber om en viss bok, så skaffar biblioteket den. Några skrev också att man borde se till att kontakta rätt person, så att man kan prata om de böcker man vill ha. Många tyckte

också att bibliotekarien borde skriva en lista med titelar på de böcker man vill att biblioteket ska köpa in.

Skillnaden mellan Anderstorps och Borås informanter var inte så stor. Den största skillnaden mellan dessa två orten är att Anderstorps informanter, både ungdomar och vuxna, var mycket yngre än boråsarna. Andra skillnaden var att ungdomar från Anderstorp använde enbart svensk litteratur när de läste. En skillnad till var att de yngre informanterna från Anderstorp använde biblioteket också för att umgås med kompisarna och för att använda Internet för bland annat chatt och för att titta på e mail. En annan skillnad mellan ungdomarna i Anderstorp och Borås var att nästan alla ungdomar från Borås studerade på Högskolan, medan i Anderstorp var ungdomar arbetslösa, studerande eller arbetade. Det fanns även två vuxna informanter som också studerade på Högskolan. De förklarade att de helst skulle arbeta, men eftersom det inte finns arbete studerar de hellre än att sitta hemma.

10. Diskussion och slutsatser

Detta kapitel innehåller en diskussion om huruvida uppsatsens syfte och frågeställningar har besvarats och vilka slutsatser som kan dras av resultatet. Här jämför jag min enkätundersökning med tidigare forskning som har redovisats i kapitel: tidigare forskning.

I den avslutande diskussionen utgår jag från de frågeställningar jag inledde i uppsatsen, alltså:

Vad tycker bosnier om bibliotekets utbud på deras eget språk?

Vilka förslag har dessa personer på att förbättra utbudet på modersmålet?

På vilket språk läser bosniska ungdomar litteratur och hur får de tag i den litteratur de vill läsa?

Alla informanter utom fyra, såväl unga som vuxna, besökte biblioteket för att bland annat läsa, låna böcker använda Internet, umgås med vänner och så vidare. De flesta var nöjda med bibliotekens utbud. Men det fanns också sådana som skrev att biblioteket kunde skaffa nyare böcker, mera lexikon, tekniska böcker, dikter och så vidare. De vill även ha böcker från kända bosniska författare.

För att förbättra bibliotekens utbud skrev de att bibliotekarien kanske borde skicka ut brev, eller hänga en lista på biblioteket där de kunde skriva ner sina förslag på böckerna. Tre ungdomar läste inte litteratur på bosniska utan enbart på svenska och tre andra ungdomar läste litteratur enbart på bosniska. Sju ungdomar däremot svarade att de läste litteratur både på svenska och bosniska. Ungdomar får tag på sin litteratur i första hand genom biblioteket och de hade också litteratur hemma. Många skrev också att de skaffar litteratur genom sina vänner.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att de informanter som har fyllt i enkäten använde biblioteket mer eller mindre beroende på deras behov. Där lånar de böcker och träffar sina vänner. Några yngre informanter läste enbart på svenska och vuxna informanter använde både svenska och bosniska när de läste tidskrifter, men tidningar lästes mera på bosniska. I min enkät har jag ställt frågor som syftar till att kunna kartlägga deras användning av biblioteket, vilka faktorer som påverkar deras val att vara bibliotekets nyttjare och vilka faktorer som

hindrar respektive främjar deras möjligheter att få litteratur och information. Frågorna handlade bland annat om deras sysselsättning i Sverige och deras kontakter med biblioteket.

Några informanter skrev att biblioteket bör beställa nya böcker, en del kanske har blivit för gamla och står kvar på hyllorna. De tyckte att urvalet inte var heller så omfattande, det saknas böcker inom det tekniska området, som till exempel datorer och vetenskap. Det skulle vara intressant och lättare för en femtioåring att få läsa till exempel tidskrifter om datorer på bosniska, påpekade en man.

Bustos och Heyman skriver bland annat att flyktingar möter många förluster när de kommer till ett annat land. Bland dessa förluster finns modersmål, vänner, släktingar osv. Att förlora sitt modersmål, vänner och många andra förhållanden i individens värld är faktorer som bidrar till problem med identitetskänslan. När man flyttar till ett annat land blir identitetsupplevelsen mer eller mindre utsatt beroende på hur stora skillnaderna mellan länderna är.

Författarna menar att den viktigaste byggstenen av identitet är språket eftersom språket är kommunikationsmedel och genom det formulerar vi tankar, känslor, upplevelser, åsikter och ger uttryck för den vi är. Bergh tycker att i ett främmande land med en främmande kultur och ett annorlunda sätt att leva blir språket det mest främmande. I mötet med ett nytt land har man ofta ett behov av en klar identitet, att man vet vem man egentligen är. Därför menar Bergh att biblioteken genom sitt litteraturutbud kan hjälpa invandrare i detta.

Att bosniers besöksfrekvens till bibliotek är mycket hög visar såväl min undersökning som de andras. I Letics undersökning besökte 7 av 20 biblioteket en eller två gånger per vecka (s. 45). I min undersökning har majoriteten svarat att de besökte biblioteket varje vecka. Letic skriver att invandrarbibliotekarien har märkt att det är mest bosnier som besöker biblioteket och utnyttjar bibliotekens tjänster. Invandrarbibliotekarien har även nämnt att bibliotekarien bara samarbetar med bosniska föreningen (ibid s. 49). Men enligt Ukotic var arabisk- och turktalande de mest flitiga besökarna. Av dessa återkom ca 82 % varje vecka (s. 90).

Majoriteten av mina respondenter lånade litteratur på svenska. Det vill säga att flera lånade på svenska än på bosniska. I Letics undersökning däremot läste hälften av de intervjuade både på svenska och på sitt modersmål (s.47). Av total 15 informanter var det 7 som lånade litteratur på modersmålet, och facklitteratur efterfrågas mer än skönlitteratur enligt min enkätundersökning. I Ukotics undersökning är det tvärtom, informanter efterfrågade mer skönlitteratur än facklitteratur på invandrar språken (s. 13).

I min undersökning har det visat sig att informanternas syn på urvalet av skönlitteratur på modersmålet varierade. När det gäller facklitteratur tyckte några att det var bra. Letics undersökning visade att de intervjuade är mycket nöjda med utbudet av medier (s. 49). I min undersökning skrev några informanter att de saknade viss litteratur som till exempel tekniska böcker, dikter, lexikon och så vidare. Ukotic undersökning tog däremot inte upp frågan huruvida användarna var nöjda eller inte. Dock visar Ukotics studier att en hel del invandrare inte fann det de önskade på biblioteket (s. 89).

Vidare menar Ukotic att i början finns det ett stort behov av facklitteratur på det egna språket. På grund av att man inte har lärt sig svenska än, har man större intresse av att läsa om den egna bakgrunden då man befinner sig i främmande land. I utlandet har man även ett stort behov av att jämföra hemlandet med det nya landet, för att få sin egen förståelses skull och för att kunna berätta om egna bakgrunden för dem som har en annan bakgrund. Här är vi återigen

inne på det tidigare resonemanget om behovet av att befästa den egna identiteten då man befinner sig i ett annat land. Här spelar det också stor roll att invandraren läser både facklitteratur och skönlitteratur, för att befästa den egna identiteten. Litteratur på modersmålet är viktig, inte bara för språket som sådant utan för att litteraturen är en del av kulturen där man har sina rötter. Det är viktigt att läsa på sitt modersmål, för att lära känna sin egen kultur och bakgrund, samt aktuella förhållanden i hemlandet. Tidskrifter, tidningar facklitteratur och så vidare. Alla dessa medier har olika funktion då det gäller att befästa den egna kulturen och identiteten.

I min enkätundersökning skrev några ungdomar att de inte läste litteratur på sitt modersmål. Orsaken till det var att dessa ungdomar har bott länge i Sverige och har integrerat sig i det svenska samhället. De tycker att det räcker att läsa enbart på svenska. Jag konstaterar utifrån samtalet med dessa ungdomar att de helt enkelt inte förstår betydelsen av att läsa bosnisk litteratur. För invandrabarn är det viktigt att bli en del av det svenska samhället, men det ska inte innebära att de ska glömma sin kultur, sitt språk, sin identitet mm.

Här kan modersmåls lärare, bibliotekarie och barnens föräldrar spela en stor och viktig roll där de uppmuntrar sina barn och elever att läsa på sitt modersmål, och att hela tiden påpeka för dem hur viktigt det är att de känner till sina rötter. Även insatser från samhällets sida spelar en stor och viktig roll för att utveckla och understödja barnens mångkulturella identitet.

Henriksson behandlar i inledningen folkbibliotekens service till invandrare och språkliga minoriteter generellt sett. Här skrivs bland annat att riksdagen 1975 beslöt att den svenska invandrapolitiken skulle baseras på principerna jämlikhet, valfrihet och samverkan. Statlig finansiering av litteratur på invandrar språk inrättades, vilket från 1991 kom att helt tillfalla den nyinrättade Invandrarlärocentralen. Denna kom att ligga vid Stockholms stadsbibliotek (Henriksson, 1992 s.8-12).

Medieanskaffning på invandrar språk styrs av kvalitet och objektivitet i moraliska, politiska och religiösa frågor. Här presenteras fyra målsättningar som ska ge invandraren möjlighet till att först befästa sin kulturella identitet, bibehålla kontakten med hemlandet och utvecklingen där, förstå det nya landet och även att få meningsfulla uppgifter i samhället (ibid, s. 22). Att bevara det egna språket och hålla kontakt med det ursprungliga hemlandets litteratur sågs som viktigt för den som ville behålla sin kulturella identitet.

Min slutsats är att mina informanter har stor behov av biblioteket. De läser främst tidskrifter på bosniska för att bibehålla en kulturell identitet. De läser även svenska tidningar för att få aktuella nyheter. Jag tycker att invandrarernas egna bedömningar är viktiga, det är värdefullt med synpunkter från folk som kan språket och är hemma i den egna kulturen. Det framgår av de presenterade enkäterna att deras önskemål om litteratur är ganska tillfredsställda, men det skulle inte skada att ha nyare och flera kända böcker. Ett bra förslag innan man köper böcker är att biblioteket bör tillfråga de regelbundna låntagarna som känner till litteraturen på sitt språk, vilka böcker som är aktuella.

Sammanfattningsvis kan jag säga att min undersökning stämmer mycket väl överens med de andra författarna som jag har jämfört med. Både Ukotics, Letics och min undersökning har visat att det är mer män än kvinnor som läser tidskrifter och tidningar. Enligt Ukotics undersökning läste 11 av 19 män tidningar och tidskrifter på modersmålet, och 4 av 21 kvinnor (s. 82). Även i Letics undersökning framgick det att fler män än kvinnor läste tidningar och tidskrifter (s. 51). Vidare ser Ukotic biblioteket som en oas av kulturförmedling

och en neutral instans för förmedling av information, kanske den enda utanför den egna gruppen (s.10).

Mina informanter var väldigt nöjda med bibliotekens utbud, men ändå tyckte de att det alltid går att förändra till det bättre. Därför är det mycket viktigt att bibliotekens personal skapar ett positivt klimat genom att vara lyhörda för individuella önskemål och behov. Eller som en av mina informanter sa att man genom dialog och samarbete med bibliotek kan man få den önskade litteraturen. Eftersom det i min enkätundersökning endast ingick trettio bosniska informanter, gick det inte att dra några generella slutsatser för alla bosnier. Därför har jag i uppsatsen belyst mina frågor enbart ur deras synvinkel. Jag hoppas att min studie skall ge en glimt av bosniers biblioteksanvändning och läsvanor och att den kanske kan fungera som en grund för en större undersökning.

11. Sammanfattning

Intresset för invandrare och deras användning av biblioteket har väckts under min studietid vid Bibliotekshögskolan. Idag är Sverige ett mångkulturellt land, där befolkningen har många olika modersmål och olika kulturella bakgrunder. Både skolan och biblioteken ställs inför nya krav, där invandrare skall ges möjlighet att bevara sitt ursprungliga språk och sin kulturella identitet samtidigt som de integreras i det svenska samhället. Min undersökning handlar om bosniska invandrare som är, indelade i två grupper, *yngre* och *vuxna* bosnier och deras användning av biblioteket.

Mina frågeställningar lyder:

- Vad tycker bosnier om bibliotekets utbud på deras språk?
- Vilka förslag har dessa personer på att förbättra utbudet på modersmålet?
- På vilket språk läser bosniska ungdomar litteratur och hur får de tag i den litteratur de vill läsa?

För att kunna besvara mina frågor beslöt jag att göra en empirisk studie i form av en enkätundersökning, denna undersökning utfördes i Anderstorp och Borås, där undersökningen riktar sig enbart till bosniska invandrare. Jag hade valt sammanlagt trettio informanter, av dessa trettio informanter är femton ungdomar och femton vuxna bosnier. Ungdomarna är från arton till tjugofem år, medan de vuxna är från tjugosex till femtio år. Nio ungdomar är från Borås och sex från Anderstorp och av de vuxna är tio från Borås och fem från Anderstorp. Mitt syfte var att hitta framförallt personer från Bosnien som använder biblioteket och som går dit regelbundet för att antingen läsa litteratur eller för att hitta någon slags information.

I kapitlet metod skriver jag om den kvantitativa metod som jag har valt att använda i undersökningen. Med enkäts hjälp har jag skaffat information om bosniers läs- och biblioteksvanor. I undersökningen ingick tretti informanterna som är från enbart två orter nämligen Borås och Anderstorp, vilka jag har valt av praktiska skäl.

För att kunna skriva om bosniska invandrare och svensk bibliotek fann jag det nödvändigt att först ge en historisk bild av landet, och sist komma fram till den punkt som gjorde att hundratusentals bosnier blev tvungna att fly från landet då kriget började år 1992. I kapitlet historik skriver jag därför om Bosnien och Hercegovina under kriget. Därefter kommer avsnitt som handlar om bosnier i Sverige. I kapitlet som handlar om tidigare forskning inom ämnesområdet, har jag tagit upp tre undersökningar som jag ansåg var relevanta för uppsatsen.

I teoridelen finns en avsnitt som behandlar identitet, Svensk invandrings- och flyktingpolitik och ungdomar ur teoretiska perspektiv. I avsnittet identitet tar jag upp språkets betydelse för invandrarna. Har man tvingats att lämna sitt land blir språket oerhört viktigt för den egna identiteten. Språket och identiteten är viktig både för yngre och vuxna invandrare. I mötet med ett nytt land har man behov av en klar identitet och att man vet vem man är. Biblioteken kan genom sitt litteraturutbud hjälpa invandrare i detta.

Biblioteken är särskild viktig för invandrareungdomar, eftersom biblioteket är det ända institut som ger möjlighet till invandrarungdomar att bland annat söka sina rötter, hålla kontakten med sina föräldrars språk och det gamla landets kultur, och där kan de även skapa sin egen kultur. Genom språket förmedlas ungdomarnas sätt att se på världen, att uppfatta och tolka den. Ungdomarnas identitet skapas av språk och kultur och av andra människors sätt att bemöta dem. Att ha två språk gör det möjligt för individen att ta del av två kulturer. För invandrarungdomar är det viktigt att bli en del av det svenska samhället, men också att kunna behålla kontakten med sina föräldrars kultur.

Efter teoridelen följer presentationen av enkätundersökningen. Jag redovisar i diagramform med kommenterade text vad det totala antalet informanter anser om biblioteket, dess utbud och vad de anser att man kan göra för att förbättra utbudet på deras modersmål. De är bland annat studerande, arbetslösa, arbetande och mammaledig. Nästan alla informanter har bott ungefär tolv år i Sverige, då kriget började i Bosnien. Undersökningen visar att flera informanter får litteratur genom sina kompisar, den bosniska föreningen eller genom att köpa litteratur i sitt hemland, när de är där på semester, men biblioteket tycks ändå vara den viktigaste försörjningskällan när det gäller litteratur.

Efter att har presenterat enkäten kommer ett kapitel där jag sammanfattar dessa enkäten. Undersökningen visar bland annat att både ungdomar och vuxna läser litteratur både på svenska och bosniska. Däremot läste några yngre informanter enbart på svenska och några äldre bara på bosniska. Det berodde tydligen på att tillräcklig kunskap saknades i båda språk för att kunna klara att läsa på svenska respektive bosniska.

Kapitlet 10 "Diskussion och slutsatser" innehåller en diskussion om huruvida uppsatsens syfte och frågeställningar har besvarats och vilka slutsatser som kan dras av resultatet. I detta kapitel jämför jag även enkätundersökningen med tidigare forskning som redovisas i kapitlet: Tidigare forskning. Jag kan säga att min undersökning stämmer mycket väl överens med de andra författarna som jag har jämfört med. Jag har sett några skillnader mellan yngre och vuxna informanter, en skillnad var att de yngre informanterna använde biblioteket även för att umgås med kompisarna och för att använda Internet för bland annat chatt och för att titta på e-mail. Mina informanter var väldigt nöjda med bibliotekens utbud, men de flesta tyckte att det alltid går att förändra till det bättre. Därför är det mycket viktigt att bibliotekens personal skapar ett positivt klimat genom att vara lyhörda för individuella önskemål och behov.

12. Käll- och litteraturförteckning

Elektroniska källor

Medieförsörjningsplan beträffande invandrarlitteratur för Jönköpings län (2002)
http://www.f.lanbib.se/Lansbiblioteket/Media/medieplan_invandrare.pdf [2004.05.10]

Encyklopedi om invandring, integration och rasism (2003)
<http://www.immi.se/alfa/index.htm> [2004.08.14]

Statistiska centralbyrån (SCB) (2003)
<http://www.scb.se> [2004.11.05]

Tryckta källor

Abrahamsson, Mona (1996), Är invandrarungdomarna nöjda med biblioteket? – en undersökning bland iranska ungdomar i Borås. Högskolan i Borås. (Kandidatuppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap Institutioner 1996:4)

Bergh, Grete (1983), Utvalgsriterier for boker og annet materiale i bibliotekene. // KITAB : Kulturell identitet trygget av biblioteken: Nordisk bibliotekshåndbok om innvandrere og minoriteter. – Helsingfors: Kirjastopalvelu Oy, s. 89-125

Bustos, Enrique (1996), Flyktingskapet – ett angrep mot identiteten // Psykisk hälsa, 1996:4, s. 312- 324

Carlsson-Jakobsson Marie, (1996), Språket ett maktmedel. // Invandrare och minoriteter, 1996: 5-6, s. 21-23

Det mångspråkiga biblioteket (1997): Invandrares och språkiga minoriteters litteraturförsörjning. Stockholm: Statens kulturråd. (Rapport från statens kulturråd 1986: 8)

Henriksson Vasara, Heli (1992), Sverigefinnar- finns dom? : en rapport om de svenska folkbibliotekens verksamhet på finska. – Stockholm : Statens kulturråd. - (Rapport från Statens kulturråd: 1992:6)

Heyman, Anna-Greta (1990), Invanda kulturer och invandrarkulturer. -Stockholm : Almqvist & Wiksell

Hyltenstam, Kenneth (1996), Hemspråksundervisning. // Tvåspråkighet med förhinder? : invandrar-och minoritetsundervisning i Sverige, Kenneth Hyltenstam (red). – Lund : Studentlitteratur

Krock eller möte, Om den mångkulturella skolan: delbetänkande av skolkommitén (1996) – Stockholm : Fritzen. (SOU; 1996 : 143)

Kulturpolitik / Regeringens proposition (1996/1997:3). – Stockholm

Kylén, Jan-Axel (1994), Fråga rätt vid enkäter, intervjuer, observationer och läsning. - Stockholm: Kylén Förlag AB

Ladberg, Gunilla (1994), Tala många språk. – Stockholm : Carlsson

Lalander, Philip och Tomas Johansson (1999), Ungdomsgrupper i teori och praktik. – Lund : Studentlitteratur

Letic, Sanja (1998), Invandrare och bibliotek: en undersökning bland invandrare från f d Jugoslavien. Högskolan i Borås. (Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap Institutioner 1998:32)

Mångfald och ursprung : en rapport från ett multietniskt Sverige (1997). – Norrköping : SIV

Nilsson, Nils-Erik (1992), Föräldrar i nytt land / Nils-Erik Nilsson, Kjell Lund. – Stockholm, Naturia

Nordlöv, Ulla (1996), Bosnien-Hercegovina. – Stockholm : Utrikespolitiska institutet. (Länder i fickformat 1996:519).

Ritzèn, Kenneth (1997), Hitta sin identitet i mångfalden. // Mångfald och ursprung: Rapport från ett multietniskt Sverige. Norrköping: Statens Invandrarverk, s. 130-135

Rojas, Mauricio (1995), Sveriges oälskade barn: att vara svensk men ändå inte. Stockholm: Bromberg

Sernhede, Ove (1996), Fascinationen och rädslan inför det främmande // Hallerstedt, Gunilla & Johansson, Thomas (red), Främlingskapets anatomi. Stockholm : Carlsson, s 89-118

Sjögren, Annick (1996 a), Mångfaldens Sverige i tiden // Invandrare & Minoriteter, 1996: 5-6, s. 14-19)

Sjögren, Annick (1996 b) Språket, nykomlingens nyckel till samhället men också en svensk försvarsmekanism // Sjögren, Annick & Runfors, Ann & Ramberg, Ingrid (red), *En "bra" svenska: om språk, kultur och makt*. Tumba: Mångkulturell centrum

Svanberg, Ingvar & Tydén, Mattias (1992), Tusen år av invandring: en svensk kulturhistoria. Stockholm: Gidlunds

Trost, Jan (2001), Enkätboken. Lund : Studentlitteratur

Ukotic, J. Boris (1990), En gång invandrare alltid invandrare? : medieförsörjning till personer med utländsk bakgrund. - Lund : Dialogos

Bilaga 1
Enkäten

Sammanstatta resultatet av enkätsvaren används till uppsatsskrivning på Bibliotekshögskolan i Borås. Obs! Fråga 1-5 gäller **enbart** er som är från 18 till 25 år gamla

Kön

? Man   Ålder.....

? Kvinna   Ålder.....

Sysselsättning i Sverige.....

Hur längre har du bott i Sverige?.....

I vilken stad bor du?.....

1. Kan du tala bosniska?

? Ja   ? Nej

2. Kan du läsa på ditt modersmål?

? Ja   ? Nej

3. Vilket /vilka språk talar du hemma? Motivera

? Svenska ? Bosniska ? Båda

.....

.....

4. Har du haft modersmålsundervisning, då du gick i skolan?

? Ja   ? Nej

Om du har svarat nej (motivera).....

.....

5. Vilket språk tycker du att det är lättare att läsa på? Motivera

? Svenska ? Bosniska ? Båda

.....

.....

6. Varför besöker du biblioteket?

? För att läsa   ? Låna böcker

? Skönlitteratur   ? Lyssna på musik

? Tidningar   ? Använda datorer

? Lexika   ? Tidskrifter

Övrigt.....

7. Hur ofta besöker du biblioteket?

? En gång i veckan

? En gång i månad

? Sällan

? Aldrig

Övrigt.....

8. Om du inte besöker biblioteket, vad beror det på?

? Den litteratur som jag behöver finns inte på biblioteket

? Har inte tid

Övrigt.....

9. Är det lätt att få hjälp av personal på bibliotek?

? Ja ? Nej

10. Vad använder du biblioteks datorer för?

? För faktasökning på Internet

? För chatt eller e- mail

? Ta reda på vilka böcker biblioteket har och var de står

? Inte alls

Övrigt.....

11. När du läser, på vilket språk väljer du dina böcker och tidningar? Motivera

? På modersmålet

? På Svenska

? Båda

Om du läser litteratur enbart på ett språk, vad är orsak till det?.....

.....

.....

12. Vad läser du på Svenska respektive ditt modersmål?

Svenska

Modersmål

? Romaner

? Romaner

? Annan skönlitteratur

? Annan skönlitteratur

? Tidskrifter

? Tidskrifter

? Tidningar

? Tidningar

? Facklitteratur

? Facklitteratur

? Böcker för egen intresse ? Böcker för egen intresse

Övrigt.....

13. Hur upplever du tillgången på litteratur på ditt modersmål, på biblioteket där du bor?

? Mycket bra

? Bra

? Mindre bra

? Obefintlig

Övrigt.....

14. Var hittar du litteratur på ditt modersmål?

? Hemma

? Skolan

? Bibliotek

? Bokhandel

? Genom vän

Övrigt.....

15. Är det något som du tycker fattas på biblioteket och kan förbättras?

? Skönlitteratur

? Lexika

? Tidskrifter

? Talböcker

? Facklitteratur

Övrigt.....

16. Är du nöjd med biblioteks utbud i övrigt?

? Ja ? Nej

.....

17. Tycker du att du kan ha någon möjlighet att påverka utbud på biblioteket?

? Ja

? Nej

? Vet ej

Övrigt.....

18. Om du har svarat ja, vad tycker du man kan göra för att förbättra utbud på ditt modersmål?

Skriv gärna de förslag du har.....

.....

.....

.....